

مقاله علمی

نقش رسانه‌های اجتماعی در کنشگری اجتماعی

کردهای کشور ایران

سندوس محمدی نوسودی^۱

(تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۲/۰۷، تاریخ تأیید: ۱۴۰۱/۰۷/۲۴)

چکیده

کنشگری دیجیتال بیانگر استفاده از فناوری‌های دیجیتال تلفن همراه و دستگاه‌های مبتنی بر اینترنت برای تغییرات سیاسی و اجتماعی است. در مبارزه برای تغییر دنیا، کنشگران اجتماعی فناوری‌های ارتباطی جدید را پذیرفته‌اند. از سال ۱۹۹۰ بحث‌ها درباره کنشگری اینترنتی و نحوه استفاده از رسانه‌های جدید توسط جنبش‌های اجتماعی افزایش یافته است. از جنبش زاپاتیستا در سال ۱۹۹۴ و تظاهرات سازمان تجارت جهانی در سال ۱۹۹۹ تا بهار عربی و جنبش اشغال جهانی در سال ۲۰۱۱، اینترنت نقش خود را در بسیج، سازماندهی، اطلاع‌رسانی و ارتباطات بین‌المللی برای اعتراض ثابت کرده است. هدف اصلی پژوهش حاضر، مطالعه کنشگری اجتماعی کردهای ایران در فضای مجازی است. داده‌های پژوهش با روش مردم‌نگاری مجازی و مصاحبه عمیق گردآوری شده است. بر اساس یافته‌های پژوهش، اصلی‌ترین مزایای اینترنت و رسانه‌های اجتماعی برای کنشگران کرد، استفاده از شبکه‌های اجتماعی برای بیان هویت قومی، استفاده از زبان کردی توسط کردهای ایران، استفاده از اینترنت به‌مثابه رسانه جایگزین و ارتباط درون‌قومیتی با کردهای کشورهای دیگر است. همچنین از نظر کنشگران، کنشگری در فضای مجازی دارای معایبی نظیر نداشتن مهارت‌های لازم در استفاده از فضای مجازی، گسترش فعالیت‌های اسلکتیویستی و عدم تسلط به زبان مادری است.

کلیدواژه‌ها: فضای مجازی، قومیت، تعامل درون‌قومیتی، کردهای ایران، کنشگری دیجیتال

^۱ دانشجوی دکتری علوم ارتباطات دانشگاه تهران، تهران، ایران، sondosmn26@gmail.com

مقدمه

اصطلاح کردستان یک اصطلاح جغرافیایی است که موقعیت قانونی یا بین‌المللی ندارد. در تاریخ خاورمیانه مدرن هیچ دولت مستقلی به اسم کردستان وجود نداشته است (Koochi-Kamali, 2003: 25). کردستان یا سرزمین کردها، منطقه جغرافیایی در خاورمیانه است که در آن کشورهای ترکیه، ایران، عراق و سوریه همگرا هستند و اکثر مردم آن کرد هستند (Gunter, 2009: xxvii). برآوردها از جمعیت کردها در جهان متفاوت است، اما اعتقاد بر این است که در مجموع حدود ۲۵ تا ۳۰ میلیون نفر هستند (Torelli, 2017: 21). هشت درصد کردها که جمعیتی حدود ۶ تا ۸ میلیون را تشکیل می‌دهند، در ایران و در استان‌های آذربایجان غربی، کردستان، کرمانشاه و ایلام زندگی می‌کنند. همچنین در استان خراسان هم یک منطقه حاشیه‌ای وجود دارد که حدود دو میلیون کرد را شامل می‌شود (Torelli, 2017; Taysi & Yildiz, 2007). کردهای ایران مذهب‌های سنی و شیعه دارند. آن‌ها همچنین به گویش‌های کرمانجی، سورانی و هورامی صحبت می‌کنند.

بر اساس یافته‌های تحقیقات مختلفی که درباره استفاده گروه‌های قومی از اینترنت و رسانه‌های اجتماعی انجام شده است، رسانه‌های جدید فضای ارتباطی جایگزینی را برای تولید و بازتولید هویت قومی ایجاد کرده‌اند (Johnson & Callahan, 2013; Rice et al., 2016; Rigoni, 2003; Romano, 2002). اینترنت فرصتی تازه برای مردم بومی و کسانی فراهم کرده است که در حاشیه دولت ملت‌ها زندگی می‌کنند تا از شیوه‌های فرهنگی جایگزین حمایت کنند (Diamandaki, 2003). زیرساخت‌های فناوری مجازی این امکان را به گروه‌های پراکنده می‌دهد که تراکم تعاملات خود را تا حدود زیادی افزایش دهند، تلاش‌های خود را برای مقاومت تقویت و حتی حاکمیت خود را تسهیل کنند (Elkins, 1997). هدف اصلی پژوهش حاضر، مطالعه کنشگری اجتماعی کردهای ایران در فضای مجازی است. اصلی‌ترین سؤالات پژوهش حاضر عبارت‌اند از: (۱) کنشگری اجتماعی کردهای ایران در فضای مجازی به چه صورتی است؟ (۲) اصلی‌ترین مزایای کنشگری اجتماعی کردهای ایران در فضای مجازی شامل چه مواردی است؟ (۳) اصلی‌ترین معایب کنشگری اجتماعی کردهای ایران در فضای مجازی شامل چه مواردی است؟

ادبیات نظری

در این بخش دیدگاه‌های مرتبط با کنشگری دیجیتال و قومیت در فضای مجازی مرور شده است.

کنشگری دیجیتال

در مبارزه برای تغییر دنیا، کنشگران اجتماعی فناوری‌های ارتباطی جدید را پذیرفته‌اند. از سال ۱۹۹۰ بحث‌ها در مورد کنشگری اینترنتی و نحوه استفاده از رسانه‌های جدید توسط جنبش‌های اجتماعی افزایش یافته است. از جنبش زاپاتیستا در سال ۱۹۹۴ و تظاهرات سازمان تجارت جهانی در سال ۱۹۹۹ تا بهار عربی و جنبش اشغال جهانی در ۲۰۱۱، اینترنت نقش خود را در بسیج، سازماندهی، اطلاع‌رسانی و ارتباطات بین‌المللی برای اعتراض ثابت کرده است (Kahen & Kellner, 2004; Harp et al, 2012; Bennett & Segerberg, 2012; Gerbaudo, 2012; Lim, 2012; Lotan et al, 2011; Harlow, 2012; Thorson et al, 2013). کنشگری دیجیتال بیانگر استفاده از فناوری‌های دیجیتال تلفن همراه و دستگاه‌های مبتنی بر اینترنت برای تغییرات سیاسی و اجتماعی است (Joyce, 2010a).

ناقتون^۱ (۲۰۱۱) سه مزیت اینترنت را برای کنشگرانی که از نقش فزاینده رسانه‌های اجتماعی استفاده می‌کنند، بیان کرده است: (۱) کنشگران به راحتی ارتباط برقرار می‌کنند، (۲) طرفداران به راحتی می‌توانند به آن‌ها ملحق شوند، (۳) شهروندان می‌توانند فعالیت‌های آنلاین زندگی واقعی را تماشا و در آن‌ها شرکت کنند (Mutsvauro, 2016: 5). در شکل‌های جدید فعالیت کسانی به این عرصه وارد شده‌اند که در بسترهای فعال پیشین جایی برای آن‌ها نبوده است. اینترنت بستری برای حضور افراد عادی در فعالیت ایجاد کرده است (Bennett, 2003a). به‌طور سنتی کنشگری برای فعالان همیشه وجود داشته است، اما در عصر اطلاعات با حضور قدرتمند رسانه‌های اجتماعی، شهروندان عادی که از رسانه‌های تلفن همراه و پلتفرم‌های فناورانه استفاده می‌کنند، خودشان را به‌عنوان فعالان مطرح کرده‌اند (Mutsvauro, 2016: 6).

رسانه‌های اجتماعی، فعالان و جنبش‌های اجتماعی را به راحتی برای «ارائه بی‌واسطه خود» و توزیع اهداف یا چهارچوب‌هایشان توانا کرده‌اند. رسانه‌های اجتماعی به میزان زیادی ظرفیت انتقال گفتمان‌های متنی و بصری را افزایش داده‌اند. معمولاً گفته می‌شود که این رسانه‌ها بالقوه فرصت‌های جدیدی برای شهروندان و گروه‌های فرودست جامعه برای دور زدن کنترل دولت، بازار و رسانه‌های جریان اصلی مهیا کرده‌اند تا بتوانند هویت جمعی

1 Naughton

جایگزین را ایجاد کنند (Cammaerts, 2015: 5). رسانه‌ها به فعالان فرصت می‌دهند تا سیاست‌های سرکوبگرانه دولت را در معرض دید قرار دهند و از این طریق می‌توانند اخبار جایگزین را منتشر کنند (Dahlberg-Grundberg, 2016: 8).

در حقیقت پتانسیل ارتباطات شبکه‌ای برای تسهیل ارتباطات اجتماعی که بدون رهبری و تقریباً ناشناس است، باعث می‌شود که سانسور به چالش کشیده یا واژگون شود و ارتباطات به‌طور گسترده‌ای برقرار شود، حتی اگر تحت نظارت باشد. واقعیت آن است که در حال حاضر شبکه توزیع‌شده و غیرمتمرکز شده، کنترل فعالیت‌های آنلاین را برای نخبگان دشوار کرده است (Bennett, 2003a). بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که شبکه‌های اجتماعی اینترنتی فضاهای خودمختاری هستند که تا اندازه زیادی خارج از کنترل حکومت‌ها و شرکت‌ها عمل می‌کنند (کاستلز، ۱۳۹۳: ۱۰).

در کنار تمام فوایدی که برای کنشگری دیجیتال ذکر شد، همه محققان به این نوع از کنشگری خوش‌بین نیستند و نقدهای متعددی را به آن وارد کرده‌اند. از جمله نقدهای وارد شده به استفاده از فضای مجازی برای کنشگری، مواردی نظیر کنترل و نظارت دولت‌ها و شرکت‌ها (Brodock, 2010)، شکاف دیجیتال (Cammaerts, 2015; Dahlberg-Grundberg, 2016)، شکاف دموکراتیک (Norris, 2001; Gerbaudo, 2012; Di Gennaro & Dutton, 2006)، گسترش اسلکتیویسم^{۲۱} و کلیکتیویسم^۳ (Christensen, 2011; Skoric, 2012; Rotman et al, 2011; Karpf, 2010; Kristofferson et al, 2014) و گسترش هرج‌ومرج و هکتیویسم (Joyce, 2010b) هستند.

دولت‌ها و حاکمان اقتدارگرا و شرکت‌های تجاری به دنبال کنترل و تنظیم وسایل ارتباطی هستند که وضعیت موجود را به چالش می‌کشند (Cammaerts, 2015; Dahlberg-Grundberg, 2016). سانسور اینترنت یکی از موارد دیگری است که می‌تواند تأثیری منفی بر کنشگری دیجیتال بگذارد. سانسور از طریق مسدود کردن دسترسی به برخی از سایت‌ها یا سرویس‌ها یا فیلتر کردن شرایط جستجوی برخی از اصطلاحات، حذف محتوای نامطلوب از سایت‌های در

1 slacktivism

۲ کریستوفرسون و همکاران (۲۰۱۴) اسلکتیویسم را انجام نمایشی نسبتاً بی‌هزینه و پشتیبانی از یک هدف اجتماعی با عدم تمایل به تلاش جدی برای تغییر معنی‌دار تعریف کرده‌اند.

3 clicktivism

دسترس و تشویق به خودسانسوری از طریق ارباب و آزار و اذیت فعالان عمل می‌کند (Brodock, 2010: 82).

سازمان همکاری اقتصادی و توسعه، شکاف دیجیتالی را «شکاف بین افراد، خانواده‌ها، شرکت‌ها و مناطق جغرافیایی در سطوح مختلف اقتصادی_اجتماعی، با توجه به فرصت‌های آن‌ها برای دسترسی به فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات (ICT) و استفاده آن‌ها از اینترنت برای طیف وسیعی از فعالیت‌ها» تعریف کرده است. در حالی که کنشگری دیجیتال افزایش اثربخشی تلاش‌های مردمی در سراسر جهان را وعده می‌دهد، شکاف دیجیتالی با محدود کردن مشارکت، مانع این فرایند می‌شود (همان، ۷۱). در کنار شکاف دیجیتالی مطرح‌شده یک شکاف دیگر وجود دارد که نوریس (۲۰۰۱) آن را «شکاف دموکراتیک» می‌نامد. شکاف دموکراتیک بین دو گروه وجود دارد: افرادی که از اینترنت برای اهداف سیاسی استفاده می‌کنند و اشخاصی که از اینترنت چنین استفاده‌ای نمی‌کنند. در این حالت، اینترنت عمدتاً آن دسته از کنشگران و گروه‌های فعال را حمایت می‌کند که در حال حاضر در جامعه فعال هستند و در نتیجه الگوهای مشارکتی موجود در جامعه تقویت می‌شوند.

اصطلاح اسلکتیویسم از slacker به معنای سست‌کننده و activism به معنای کنشگری تشکیل شده است، بنابراین اسلکتیویسم به معنای سست‌کننده کنشگری است. اسلکتیویسم فعالیتی با ریسک پایین و کم‌هزینه از طریق رسانه‌های اجتماعی تعریف شده است که هدف آن افزایش آگاهی، ایجاد تغییرات یا دادن رضایت فردی به کسی است که در فعالیت شرکت می‌کند (Rotman et al., 2011: 3). از سوی دیگر موزوروف معتقد است که کنشگری دیجیتال، افراد خرابکاری مانند هکرها و تروریست‌ها را قادر می‌کند تا اقدامات خودشان را هماهنگ کنند و از شبکه برای اهدافی استفاده کنند که پیش از این در دسترس آن‌ها نبوده است (Joyce, 2010b).

قومیت در فضای مجازی

تا پیش از ۱۹۷۰ در ادبیات مردم‌شناسی اطلاعات اندکی درباره اصطلاح قومیت وجود داشت و در کتاب‌های درسی هیچ تعریفی از آن نبود. پیش از جنگ جهانی دوم واژه «قبیله»^۱ اصطلاح انتخاب شده برای جوامع پیش از مدرن و «نژاد»^۲ واژه انتخاب شده برای جوامع مدرن بود. به

1 tribe

2 race

دلیل ارتباط نزدیک بین اصطلاح نژاد و ایدئولوژی نازی، به تدریج در هر دو سنت انگلوآمریکایی (انگلیسی-آمریکایی) و سنت اروپایی، اصطلاح قومیت جایگزین نژاد شد (Wan & Vanderwerf, 2009: 3). آنچه در ادبیات نظری مشخص است این است که قومیت یک نهاد ایستا و مفهومی آسان نیست، بلکه همان طور که در تعاریف جامعه‌شناسان مشاهده می‌شود، سرشتی پیچیده و چندبعدی دارد. علاوه بر این عده‌ای استدلال می‌کنند که جمعیت‌های قومی در گذر زمان می‌توانند ساخته و بازسازی شوند (Ratcliffe, 2010: 3). اصطلاح گروه قومی در ادبیات مردم‌شناسی برای تعیین جمعیتی به کار می‌رود که:

۱- تا حدودی از نظر زیست‌شناسی ویژگی‌های ثابتی دارند،

۲- ارزش‌های فرهنگی بنیادینی را به اشتراک می‌گذارند که وحدت آشکار را در اشکال فرهنگی تحقق می‌بخشند،

۳- زمینه ارتباط و تعامل را ایجاد می‌کنند،

۴- عضویتی دارد که از دسته‌بندی‌هایی تشکیل شده است که از دسته‌بندی‌های دیگر در همان نظم قابل تشخیص هستند که هم برای خودش و هم برای دیگران قابل شناسایی است (Barth, 1998: 11).

بولمر^۱ (۱۹۸۶) تعریفی از گروه قومی بیان کرده که به‌طور عام پذیرفته شده است:

یک گروه قومی، جمعی درون یک جمعیت بزرگ‌تر است که دارای یک تبار واقعی یا فرضی مشترک هستند، خاطراتی از یک گذشته مشترک دارند و بر یک یا چند عنصر نمادین تأکید دارند که هویت گروه را مشخص می‌کنند. عناصری مانند خویشاوندی، دین، قلمرو مشترک، ملیت یا ظاهر فیزیکی (Ratcliffe, 2005: 6).

پوستر^۲ (۲۰۰۱) این سؤال را مطرح می‌کند که «سرنوشت قومیت در عصر حضور مجازی چیست؟» او استدلال می‌کند که حضور مجازی فرصتی برای بیان صورت‌های جدید قومیت است. قومیت‌هایی که از قبل وجود دارند، به شیوه‌های جدیدی در جهان دیجیتالی ارائه می‌شوند (همان، ۱۵۸). اواخر مدرنیته اولین جرقه‌ها برای هویت‌یابی در فضای مجازی زده شد؛ یعنی زمانی که پیوندهای سنتی از هم پاشیدند و همین باعث شد که افراد به دنبال مکان‌های جدیدی برای بازیابی و ساخت هویت بگردند (Diamandaki, 2003). فضای مجازی هم با توجه به

1 Bulmer

2 Poster

جذابیت‌ها و امکانات منحصر به فردی که داشت برای این هویت‌یابی جدید کم نگذاشت. در حقیقت، اینترنت فضاهای مجازی جدیدی را برای زندگی اجتماعی ایجاد کرد (Poster, 2001) و این اتفاق تازه بیش از هر چیزی برای گروه‌های حاشیه‌ای اهمیت داشت.

اینترنت همیشه کیفیت پارادوکسی دارد که همزمان جهانی و محلی می‌شود. در حالی که به نظر می‌رسد اینترنت یک عامل جهانی‌ساز فرهنگی باشد، می‌توان از آن به‌عنوان ابزاری در دسترس، ارزان، تعاملی و مناسب برای گروه‌های اقلیت و پراکنده استفاده کرد (Sheyholislami, 2010: 292). استفاده از اینترنت برای تولید و توزیع اطلاعات نسبتاً ارزان است، اما در عین حال می‌توان آن را بسیار آزادانه‌تر انجام داد، زیرا کنترل آن کم است. هر کس بخواهد و دارای امکانات فنی مثلاً دسترسی به کامپیوتر و سرویس اینترنتی باشد، می‌تواند مقدار زیادی از اطلاعات را تولید یا بازایی کند. اینترنت فضای اجتماعی را برای صدای مخالف و به‌ویژه صدای افراد و گروه‌های کوچک‌تر فراهم می‌کند. صدایی که ممکن است متفاوت از صدای دولت‌ها، شرکت‌های تجاری، جریان اصلی رسانه‌ها و احزاب سیاسی باشد.

مسئله مورد توجه این است که گرچه فضای سایبری مکانی است که در آن هویت ملی و قومی را می‌توان از نو دست‌کاری کرد، اما در نهایت کاملاً متفاوت از تظاهر غیرمجازی آن نخواهد بود. در اکثر موارد، این محیط‌های دیجیتال در جهت‌گیری ملی-قومی به‌عنوان مکان‌هایی برای بیان مجدد همان «دیالوگ‌های اجتماعی» عمل می‌کنند که معمولاً در دنیای غیراینترنتی از قبل وجود داشته‌اند. اینترنت به صحنه جدیدی بدل می‌شود که مسائل و تعارض‌های قدیمی، قطبی‌سازی‌ها و گفتمان‌ها، ادعاها و تصورات مربوط به هویت از پیش موجود از نو در آن به وقوع می‌پیوندند. در دنیای دیجیتال، گذشته فراموش نشدنی و تاریخی با زمان فعلی چالش‌برانگیز و متناقضی ترکیب می‌شود که افراد با آن مواجه هستند. بنابراین قومیت‌های اینترنتی هم شامل عناصر باقیمانده قومیت که در طول زمان وجود داشته‌اند و هم شامل عناصر ناخواسته‌ای می‌شوند که مختص شرایط ارتباطی جدید هستند (Diamandaki, 2003: 10).

روش پژوهش

در پژوهش حاضر از روش کیفی مردم‌نگاری مجازی استفاده شده است. در این پژوهش از سه ابزار گردآوری داده در مردم‌نگاری مجازی استفاده شده است که شامل مشاهده مشارکتی آنلاین، مصاحبه‌های آنلاین و جمع‌آوری اسناد و مدارک هستند. در پژوهش حاضر برای

افزایش غنای داده‌ها و نیز به دست آوردن صحت داده‌هایی که از طریق مردم‌نگاری مجازی به دست آمده‌اند، از یک بخش آفلاین هم استفاده شده است که به صورت مصاحبه عمقی با کنشگران مجازی است. نگارنده با اطلاع‌دهندگان و کنشگران فضای مجازی که از قبل در فضای مجازی شناسایی شده‌اند، به صورت حضوری دیدار داشته و در جریان یک مصاحبه عمیق به بررسی موضوع‌های مورد نظر پرداخته است. جامعه مورد مطالعه در این پژوهش در قسمت مردم‌نگاری مجازی و مصاحبه عمیق، کنشگران کرد کشور ایران هستند که در توئیتر و فیس‌بوک فعالیت دارند. نگارنده برای انجام این پژوهش به مدت شش ماه از اول فروردین تا ۲۵ شهریور ۱۳۹۶ در شبکه‌های اجتماعی فیس‌بوک و توئیتر حاضر شده و با استفاده از روش‌های مشاهده مشارکتی و جمع‌آوری اسناد، در نهایت ۱۰ صفحه فیس‌بوکی و ۳۰۰ اکانت توئیتری کنشگران کرد ایران به عنوان نمونه انتخاب شده است. در فضای مجازی گفت‌وگو با کنشگران کرد آغاز گردید و با کنشگران مایل به مصاحبه رودرو هماهنگی‌هایی انجام شد. در نهایت با ۱۰ کنشگر کرد به طور رودرو مصاحبه عمیق انجام شد. برای تحلیل داده‌های به دست آمده نیز از روش تحلیل مضمون استفاده شده است. مشخصات افراد مشارکت‌کننده در پژوهش در جدول (۱) بیان شده است:

جدول (۱): ویژگی‌های مشارکت‌کنندگان پژوهش

نام	سمت یا شغل	شبکه‌های اجتماعی فعال
فرزانه	کارشناس مردم‌شناسی	فیس‌بوک، توئیتر
مختار	روزنامه‌نگار	فیس‌بوک، توئیتر
محمد	دبیر انجمن چپای مریوان	فیس‌بوک، وبلاگ، توئیتر
فروزان	روزنامه‌نگار	فیس‌بوک، وبلاگ
عرفان	فعال اجتماعی	فیس‌بوک
شیلان	وکیل	فیس‌بوک
کیوان	پزشک و روزنامه‌نگار	فیس‌بوک، وبلاگ
آذر	خبرنگار	فیس‌بوک، وبلاگ، توئیتر
آسو	کولبر	فیس‌بوک، توئیتر
Rasperkurd (این کاربر تأکید کرد که از اسم مجازیش استفاده شود)	دانشجوی معماری	توئیتر

یافته‌های پژوهش

تطبیق داده‌های به دست آمده از روش‌های مردم‌نگاری مجازی و مصاحبه عمیق با ادبیات نظری پژوهش، یافته‌های زیر را در رابطه با کنشگری اجتماعی کردهای ایران در فضای مجازی نشان می‌دهد.

مزایای فضای مجازی برای کنشگران کرد ایرانی

در این بخش، مزایای فضای مجازی برای کردهای ایران بیان شده است که شامل استفاده از شبکه‌های اجتماعی برای بیان هویت قومی، استفاده از زبان کردی توسط کردهای ایران، اینترنت به‌مثابه رسانه جایگزین و ارتباط درون‌قومیتی با کردهای کشورهای دیگر است.

استفاده از شبکه‌های اجتماعی برای بیان هویت قومی

بیان هویت قومی در فضای مجازی حرکتی در راستای تغییر شرایط است، زیرا بخشی از فرهنگ کردی که در حال فراموش شدن بود، در فضای مجازی زنده نگه داشته شده است. افرادی که تا پیش از این صدایی نداشته‌اند، اکنون می‌توانند هویت خود را بیان و آن را تبلیغ کنند. پرداختن به تاریخ و فرهنگ کرد در فضای مجازی باعث تقویت عناصر هویتی کردها می‌شود. نتایج پژوهش‌های پیشین نشان داده‌اند که کردها از امکانات فضای مجازی برای بیان هویت قومی خود استفاده کرده‌اند (Jacob, 2013; Sheyholislami, 2010, 2011; Romano, 2002). به همین دلیل انتشار اطلاعات در مورد فرهنگ کردی نوعی مقاومت در برابر فرایندهای همگن‌ساز ملی و جهانی است (عیاری، ۱۳۸۴). یکی از کنشگران کرد که در صفحه توئیتر خود پست‌های متنوعی در مورد فرهنگ و تاریخ کرد منتشر می‌کند، درباره این موضوع گفت:

«شبکه‌های اجتماعی هویت کردی را بهتر از رسانه‌های رسمی بازتاب می‌دهند. بازتاب فرهنگ کرد در شبکه‌های اجتماعی بیشتر است. من از این شبکه‌ها برای نشان دادن خودم به‌عنوان یک کرد استفاده می‌کنم و هویت کردی خود را در فضای مجازی به دیگران نشان می‌دهم» (رسپارکرد)

اینترنت باعث شده است که کردها در مناطق مختلف کردنشین بتوانند درباره وضعیت کردهایی که در سایر کشورها زندگی می‌کنند، اطلاعات بیشتری به دست آورند. تا پیش از این

کردها اطلاعات اندکی درباره فرهنگ و تاریخ خود داشتند، اما با اینترنت توانسته‌اند در مورد خودشان شروع به یادگیری کنند. دیدگاه یکی از کنشگران کرد به شرح زیر است:

«در اینترنت ایده‌ها و اطلاعات زیادی در مورد فرهنگ کرد مطرح می‌شوند و همین باعث شد که من آگاهیم در مورد فرهنگ کردی بیشتر شود و جوانب مختلف را ببینم. اینترنت و اطلاعات درون آن، من را ترغیب کرد تا سطح مطالعه‌ام را بالاتر ببرم و پیگیر مسائل کردها شوم. تا قبل از رواج شبکه‌های اجتماعی هیچ تصویری از کردهای سوریه و ترکیه نداشتم، ولی الان هجوم و انفجار اطلاعات باعث شده است ما از کردهای سایر کشورها آگاهی داشته باشیم و با آن‌ها ارتباط برقرار کنیم» (شیلان)

گفته‌های کنشگران کرد ایرانی در مورد اینکه از اینترنت برای بیان هویت قومی خود استفاده می‌کنند، مؤید این سخن دیاماندکی^۱ (۲۰۰۳) است که می‌گوید در صفحه اصلی بسیاری از افراد نمادهای قومی مانند عکس‌ها، متن‌ها و تصاویر را مشاهده می‌کنیم که بیانگر هویت صاحب آن صفحه است که به صورت موروثی یا خودتعریف‌شده به دست آمده است. در دیالوگ‌های اینترنتی، قومیت‌ها به صورت آگاهانه مطرح می‌شوند یا به صورت ناخودآگاه در فرایند مکالمه فاش می‌شوند. در اینترنت بسیاری از نمادهای هویت کردی به اشتراک گذاشته می‌شوند که تا پیش از این مجرای برای طرح آن‌ها وجود نداشت. یکی از کنشگران در این زمینه گفت:

«اینترنت باعث شده است ارتباطات و اطلاعات ما در مورد کردها بیشتر شود. یکی از مزایای اینترنت برای من استفاده از کتاب‌ها و نشریات کردی بود. کتاب‌هایی که قبلاً قابلیت دسترسی به آن‌ها وجود نداشت، اکنون به راحتی در دسترس همه قرار می‌گیرند. در اینترنت بسیاری از نمادهای دیگر فرهنگ کردی مانند آهنگ‌ها و زبان قابل دسترس‌تر شده‌اند» (فروزان)

نتایج مشاهدات نیز نشان می‌دهند که کردهای ایران از شبکه‌های اجتماعی و به‌ویژه فیس‌بوک برای بیان فرهنگ قومی خود که در رسانه‌های جریان اصلی به آن توجه نمی‌شود، استفاده می‌کنند. آن‌ها فرهنگ قومی خود را به صورت‌های گوناگونی در این شبکه بازنمایی می‌کنند. کردها در فیس‌بوک صفحات مختلفی را ایجاد کرده‌اند که در آنجا بخشی از نمادها و عناصر فرهنگی فراموش شده یا در معرض تهدید نابودی، هویت کردی را با نمایش و ارائه در فضای مجازی زنده نگه داشته‌اند. کردها از این طریق توانسته‌اند در مورد هویت قومی خود

1 Diamandaki

بیاموزند و آن را به دیگران نیز منتقل کنند. برای نمونه در تصویر زیر نمادهای مختلف هویت کردی نظیر لباس، رقص و زبان کردی برجسته شده است.

وئنه - Historical Photos of Kurd & Kurdistan

میژوو بییه کانی کورد و کوردستان
گروبی هه‌لپه‌رکی مه‌هاباد له فینستیوایی کولتووری
نه‌ته‌وه‌کانی لیران له شاری ساری، پله‌یی یه‌که‌می لیرانی به
ده‌ست هینا له سالی 1355 هه‌تاوی
گروه رقص محلی کردی مه‌هاباد که در جشنواره فرهنگ و
رقص محلی اقوام ایران زمین در شهر ساری، مقام اول ایران
را بدست آوردند در سال 1355 ه.ش

[See Translation](#)

MEHABAD · Mar 19, 2016 · 🌐

[View Full Size](#) · [More Options](#)

54

استفاده از زبان کردی توسط کردهای ایران

همان‌طور که شیخ‌الاسلامی (۲۹۰: ۲۰۱۰) مطرح کرده است: «زبان یکی از مهم‌ترین شاخص‌های هویت‌های جمعی است و یکی از ابزارهای اصلی ساخت و تکثیر این هویت‌هاست». معمولاً گفته می‌شود که زبان کردی احتمالاً یکی از مهم‌ترین عناصر هویت کردی است، زیرا می‌تواند کردها را از سایر همسایه‌های خود متمایز کند و به کردها امکان می‌دهد که به‌عنوان یک فرد واحد فکر کنند. بسیاری از مردم مناطق کردنشین (به‌جز کردستان عراق که آموزش و پرورش به زبان کردی است) از عدم تسلط به زبان مادری رنج می‌برند. در کشور ایران با وجود اینکه در قانون اساسی آموزش به زبان‌های محلی در کنار زبان فارسی به رسمیت شناخته شده است، ولی اقدامات اندکی در این راستا انجام شده است (Kreyenbroek & Sperl, 2005). بنابراین بسیاری

از کردهای ایران از عدم تسلط به زبان مادری رنج می‌برند. همین مسئله باعث شده است که کنشگران کرد از فضای مجازی برای ترویج و یادگیری زبان کردی استفاده کنند. در این فضا کنشگران کرد ایرانی پست‌های متعددی را به زبان کردی منتشر می‌کنند.

فضای مجازی به کردهای ایران امکان داده است که اصلی‌ترین نمود هویتی‌شان را که زبان کردی است حفظ کنند و ترویج دهند. همان‌طور که شیخ‌الاسلامی مطرح می‌کند تلویزیون‌های ماهواره‌ای و اینترنت نقش‌های نمادین و سازنده‌ای در به کار بردن زبان کردی برای هویت کردی دارند. درحالی‌که زبان کردی تا پیش از این سرکوب شده بود و موانعی سر راه آن قرار داشت. با وجود این امروزه در هزاران وب‌سایت، سایت‌های شبکه‌های اجتماعی و وبلاگ‌ها از این زبان استفاده می‌شود. زبان کردی از طریق فناوری‌های ارتباطی گسترش یافته است و به اعضای دیاسپورا و مردم مناطق کردنشین اجازه می‌دهد تا معانی، نشانه‌ها و شیوه‌های گفتاری هویت‌های جمعی را به اشتراک بگذارند (۲۰۱۰: ۲۹۰).

از سوی دیگر کردهای ایران در فیس‌بوک صفحات متعددی را ایجاد کرده‌اند که به آموزش زبان کردی اختصاص دارند. استفاده از زبان کردی در صفحه‌های فیس‌بوکی از نشانه‌های کنشگری آن‌هاست. با توجه به اینکه زبان کردی در آموزش و پرورش، رادیو، تلویزیون، مطبوعات سراسری و حتی مطبوعات محلی بازنمایی اندکی دارد، تنها مکانی که کردها برای استفاده از زبان‌شان دارند، همین فضای مجازی است. کردها از طریق امکاناتی که فیس‌بوک و سایر شبکه‌های اجتماعی در اختیارشان گذاشته‌اند، می‌توانند زبان مادری‌شان را یاد بگیرند و ترویج دهند. بیشتر صفحاتی که کردهای ایران در فضای مجازی برای آموزش زبان کردی ایجاد کرده‌اند، به گویش سورانی هستند که با الفبای عربی نوشته می‌شود. با اینکه کردهای کشور ایران به چهار گویش اصلی سورانی، کرمانجی، هورامی و کلهری صحبت می‌کنند، بیشترین استفاده از زبان کردی در فضای مجازی به گویش سورانی است و همین مسئله باعث به حاشیه راندن سایر لهجه‌ها شده است.

اینترنت به مثابه رسانه جایگزین

به نظر اتون^۱ (۲۰۰۲) اینترنت رسانه‌ای جایگزین است که به فعالان امکان می‌دهد تا بتوانند مجراهای اصلی رسانه‌ای را دور بزنند و جریان‌های خبری متعلق به خودشان را راه بیندازند. در

1 Atton

رسانه‌های جایگزین اخباری منتشر می‌شود که رسانه‌های جریان اصلی به دلایل مختلفی تمایلی به انتشار آن‌ها ندارند. بنابراین همگن‌سازی رسانه‌های جریان اصلی از بین می‌رود. نتایج مشاهدات در توئیتر و فیس‌بوک نشان می‌دهند که به کشته شدن کولبرها از زوایای مختلف سیاسی، امنیتی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی توجه شده و پست‌های متعددی در مورد آن به اشتراک گذاشته شده‌اند. استفاده از هشتگ‌های کردی، فارسی و انگلیسی در فیس‌بوک و توئیتر باعث شده است که کردها از این طریق بتوانند ادبیات بین‌المللی درباره موضوعات جاری در مناطق کردنشین ایجاد کنند.

بر اساس آنچه مطرح شد شبکه‌های اجتماعی مانند فیس‌بوک و توئیتر به کنشگران کرد ایرانی این فرصت را داده‌اند که صدایی برای خود داشته باشند؛ یک صدای موازی که می‌تواند با صدای جریان‌های رسمی رسانه‌ای یا صدای دولت‌ها متفاوت باشد. کنشگران می‌توانند بسیاری از مسائلی را بیان کنند که تا پیش از این راهی برای طرح آن‌ها وجود نداشت. تحقیقات اخیر درباره استفاده از رسانه‌های اجتماعی برای فعالیت‌های اینترنتی از این ایده حمایت می‌کند که فناوری‌های اینترنتی به معترضان امکان می‌دهند که در روش‌های غیرمتمرکز و بدون مداخله قدرت مرکزی به سازماندهی عمل جمعی بپردازند (Sandoval-Almazan & Gil-Garcia, 2014: 368). دیدگاه‌های کنشگران کرد ایرانی درباره کنشگری مجازی هم مؤید نکاتی است که در بالا مطرح شدند:

«زمانی که حادثه آتش‌سوزی مدرسه شین‌آباد روی داد در مورد شرایط دختران شین‌آباد پست‌های مختلفی را در فضای مجازی منتشر کردم. همچنین برای جمع‌آوری کمک‌های نقدی و غیرنقدی برای آوارگان سنگال و کوبانی کمپین‌های مختلفی را به راه انداختیم. در مورد وضعیت کولبرها هم در شبکه‌های اجتماعی دست به اطلاع‌رسانی‌های گسترده‌ای زده‌ایم» (مختار)

کردها با استفاده از اینترنت توانسته‌اند جریان‌های خبری متعلق به خودشان را ایجاد کنند و از این طریق کردهای سایر کشورها را از شرایط خودشان آگاه کنند. همان‌طور که پائول^۱ و ون دیجک^۲ (۲۰۱۵) بیان می‌کنند از لحاظ تاریخی، گزارشگری جایگزین فعالان از این نظر اهمیت دارد که باعث می‌شود گزارش‌های جریان اصلی متعادل شوند و مسائل بزرگ‌تری در رقابت‌های سیاسی مطرح شوند. کنشگران دیگر اقدامات مجازی خود را این‌گونه بیان کردند:

«من پست‌ها و متن‌های زیادی در فیس‌بوک و وبلاگم در مورد مسائل زیست‌محیطی، مسائل حقوق بشری، مسائل زبان مادری، کولبرها، حقوق کارگران و... منتشر کرده‌ام» (محمد)

«پست‌هایی در مورد مسائل شهری در وبلاگم منتشر کرده‌ام. هشتگ‌هایی که من به کار می‌برم بیشتر در حوزه مسائل زنان هستند و از شبکه‌های اجتماعی برای اطلاع‌رسانی در حوزه مسائل زنان استفاده کرده‌ام» (فروزان)

«حضور در کمپین کوبانی تنها نیست و استفاده از هشتگ‌ها و پست‌هایی در زمینه هویت کردی» (شیلان)

«حضور در کمپین‌های مختلف مانند کمپین کوبانی تنها نیست، کمپین‌هایی که در اعتراض به دستگیری رهبران HDP در فضای مجازی تشکیل شدند. هشتگی که من همیشه از آن استفاده می‌کنم «ژن_ژیان_آزادی» است» (فرزانه)

ارتباط درون‌قومیتی با کردهای کشورهای دیگر

بسیاری از کمپین‌هایی که کنشگران کرد ایرانی در فضای مجازی در آن‌ها حضور دارند فقط مختص به کردهای کشور ایران نبوده‌اند، بلکه کردهای سایر کشورها هم در این کمپین‌های

1 Poell
2 Dijck

مجازی حضور داشته‌اند. کنشگران کرد ایرانی با همکاری هم‌تایانشان در سایر مناطق کردنشین توانسته‌اند به کنش‌های مختلف آنلاین و گاه آفلاین در سطح بین‌المللی شکل دهند و از این طریق صدای خود را به گوش جهانیان برسانند. همان‌طور که کامرتس^۱ (۲۰۱۵)، بنت^۲ (a; ۲۰۰۳b)، تارو^۳ (۲۰۰۵) و ون لئار^۴ و ون الست^۵ (۲۰۱۰) بیان کرده‌اند رسانه‌های اجتماعی توانایی جنبش‌های اجتماعی برای سازماندهی در سطح فراملی را افزایش می‌دهند. از این طریق جنبش‌ها با غلبه بر محدودیت‌های زمانی و مکانی می‌توانند با سازمان‌های دیگر ارتباط برقرار کنند و به ایجاد شبکه‌های بزرگی بپردازند. کنشگری مجازی در سطح بین‌المللی برای کردها از این نظر حائز اهمیت است که ارتباط درون‌قومیتی آن‌ها را با کردهایی که در سایر مناطق کردنشین ساکن هستند یا به‌صورت مهاجر در کشورهای دیگر زندگی می‌کنند، افزایش داده است. برای نمونه همان‌طور که نتایج مصاحبه با کردهای ایران نشان می‌دهد در جریان حمله به کوبانی و سنگال، کنشگران کرد ایرانی و عراقی توانسته‌اند با همکاری یکدیگر کمپین‌هایی را در فضای مجازی و واقعی راه بیندازند و کمک‌های نقدی و غیرنقدی را به این مناطق ارسال کنند.

نتایج حاصل از مشاهدات و مصاحبه‌ها نشان داده‌اند که کنشگران کرد ایرانی بیشترین ارتباط را با کردهای عراق دارند. عوامل مختلفی در این زمینه نقش دارند که اصلی‌ترین آن‌ها داشتن گویش مشترک است. حدود ۲۵ تا ۳۰ درصد کردها با گویش سورانی صحبت می‌کنند که در کردستان ایران و عراق قرار دارند. از الفبای عربی برای نوشتن گویش سورانی استفاده می‌شود. از سوی دیگر حدود ۶۰ تا ۶۵ درصد کردها با گویش کرمانجی صحبت می‌کنند که در ترکیه، سوریه، قسمت‌هایی از عراق مانند دهوک، ارومیه و خراسان در ایران، ارمنستان و جمهوری‌های آسیایی قرار دارند. در گویش کرمانجی از الفبای لاتین برای نوشتن استفاده می‌شود (Sheyholislami, 2011). این مسئله تأثیر زیادی بر افزایش ارتباط کردهای ایران و عراق و نیز افزایش ارتباط کردهای ترکیه و سوریه داشته است. بر اساس اطلاعاتی که از مصاحبه با کنشگران کرد ایرانی به دست آمده است، عوامل دیگری که باعث شده‌اند کردهای ایران ارتباط بیشتری با کردهای عراق داشته باشند، عبارت‌اند از: داشتن مرز مشترک، اشتراکات فرهنگی،

1 Cammaerts

2 Bennett

3 Tarrow

4 Van Laer

5 Van Aelst

داشتن فامیل و آشنایان در کردستان عراق و تجربه وقایع تاریخی مشترک. دیدگاه‌های کنشگران کرد در این زمینه به شرح زیر است:

«من در فضای مجازی بیشترین ارتباط را با کردهای عراق دارم، دلیل اصلی این مسئله را گویش مشترک می‌دانم. چون گویش هر دو ما سورانی است، ارتباط با آن‌ها آسان‌تر است. وقتی می‌خواهم یک مطلب را به کرمانجی بخوانم خیلی اذیت می‌شوم ولی خواندن به سورانی برایم راحت است. حتی خواندن به زبان عربی برایم راحت‌تر از خواندن به کرمانجی است. گویش مشترک تنها دلیلی است که باعث می‌شود ارتباط من با کردهای سوریه و ترکیه کمتر باشد» مختار «ارتباط من در فضای مجازی با کردهای عراق بیشتر است، زیرا گویش آن‌ها را می‌دانم و راحت‌تر می‌توانم با آن‌ها ارتباط برقرار کنم. دلیل اینکه نمی‌توانم با کردهای سوریه و ترکیه ارتباط برقرار کنم، نداشتن گویش مشترک است. حتی با اینکه علاقه دارم با کردهای این کشورها ارتباط داشته باشم، ولی به دلیل اینکه گویش آن‌ها را بلد نیستم، نمی‌توانم با آن‌ها ارتباط برقرار کنم. فضای مجازی راه را برای ارتباط باز کرده است، ولی عاملی مثل گویش باعث شده است که نتوانم با کردهای ترکیه و سوریه ارتباط برقرار کنم» (آسو)

«در فضای مجازی به کنشگران کرد عراق به دلیل اشتراک در گویش، مرز مشترک، نزدیکی فرهنگی و آوارگی‌هایی که روی داده است، نزدیک‌تر شده‌ایم» (کیوان)

تعداد دیگری از کنشگران ایرانی علاوه بر کنشگران کرد عراق با کنشگران کرد ترکیه و سوریه نیز ارتباط دارند. عامل اصلی که باعث می‌شود این کنشگران بتوانند با کنشگران کشورهای دیگر ارتباط برقرار کنند، استفاده از یک زبان مشترک است. بعضی از آن‌ها به گویش کرمانجی مسلط هستند، بعضی دیگر ترکی یاد گرفته‌اند و عده‌ای هم از زبان انگلیسی برای ارتباط استفاده می‌کنند. بنابراین استفاده از فضای مجازی این امکان را به کنشگران کرد داده است تا با همتایانشان در سایر کشورها ارتباط برقرار کنند. در حقیقت، ظهور اینترنت به‌طور چشمگیری فعالیت‌های آنلاین مردم را تغییر داد و فرصتی برای گردهمایی‌های آنلاین ایجاد کرد. این فرصت بزرگ تعامل اجتماعی به‌ویژه برای کسانی اهمیت دارد که فرصت دیگری برای ارتباط نداشتند. اینترنت برای مردم به راهی سریع و آسان برای حفظ ارتباط با دیگران تبدیل شده است (Çınar, 2016: 68).

موانع کردهای ایران در استفاده از اینترنت

هر چند که ادبیات نشان می‌دهد رسانه‌های جدید ظرفیت زیادی برای فعالیت دیجیتال دارند، اما موانع مربوط به زیرساخت‌ها، دسترسی، مهارت‌ها و امنیت واقعی می‌توانند بر استفاده بهینه از

این فناوری‌ها برای کنشگری تأثیر بگذارند (Mutsvauro, 2016: 74). استفاده از اینترنت با وجود همه فوایدی که دارد با محدودیت‌هایی نیز همراه است که استفاده از این وسیله را برای کنشگری با چالش مواجه می‌کند. کنشگران کرد ایرانی موانعی را که در استفاده از اینترنت برای کنشگری وجود دارند، نداشتن مهارت‌های لازم در استفاده از فضای مجازی، گسترش اقدامات اسلکتیویستی و عدم تسلط به زبان مادری می‌دانند.

نداشتن مهارت‌های لازم در استفاده از فضای مجازی

کسانی که به فناوری‌های دیجیتال دسترسی دارند، ممکن است مهارت‌های لازم برای استفاده از آن‌ها را برای کنشگری نداشته باشند. از آنجایی که آنها فاقد مهارت‌های لازم برای استفاده از فناوری‌های رسانه‌ای هستند، از تکامل دیجیتالی عقب می‌مانند. در اینترنت حجم زیادی از اطلاعات بدون کنترل خاصی منتشر می‌شود و در دسترس همگان قرار می‌گیرد و همین راه را برای انتشار اطلاعات غلط و اضافی باز می‌کند. این مسئله مانعی برای دسترسی به اطلاعات مفید و درست می‌شود. زمانی که کنشگران به اطلاعات مفید و درست دسترسی نداشته باشند، نمی‌توانند کنش‌های سودمندی را پی‌ریزی کنند. نظر کنشگران کرد ایرانی در این زمینه به شرح زیر است:

«اینترنت همیشه هم خوب نیست و در برخی از موارد مخرب است. پخش کردن شایعات و اطلاعات غلط و تحریک هیجانات آنی از چالش‌های این فضا هستند» کیوان «ما کردها در استفاده از اینترنت چندان موفق نبوده‌ایم، چون آگاهی لازم را در استفاده از آن نداریم. در اینترنت برخی تولیدات وجود دارد، ولی چون تولیدات حرفه‌ای نیستند نمی‌توانند تأثیر لازم را داشته باشند. مردم ما سواد استفاده از رسانه را ندارند و از آن برای محتوای سرگرمی و منتشر کردن عکس در اینستاگرام استفاده می‌کنند. محتوای منتشرشده متعهد نیست» (فروزان)

«عوام دنبال نگاه دقیق و ریشه‌ای به مسائل نیستند. ارتباط مفید و مؤثر با کردهای سایر کشورها زمانی ایجاد می‌شود که خود افراد هم دنبال این ارتباط باشند. مردم ما دنبال اطلاعات دقیق نیستند و سطح دغدغه‌ها پایین است. محدودیت‌هایی که وجود دارند باعث شده‌اند که حتی فعالان مدنی هم بلد نباشند به‌درستی از رسانه استفاده کنند» (عرفان)

گسترش فعالیت‌های اسلکتیویستی

منتقدان اسلکتیویسم معتقد هستند که کنشگری دیجیتال افراد را از کنش‌های معنی‌دار در دنیای واقعی دور می‌کند و با کارهای کم‌ارزشی مانند لایک کردن، تغییر عکس پروفایل و هشتگ زدن به آن‌ها این توهم را می‌دهد که کار بزرگی در راستای تغییر جهان انجام داده‌اند (Christensen, 2011; Morozov, 2009a; 2009b; White, 2010; Skoric, 2012; Kristofferson et al, 2014). این گروه از منتقدان ادعا کرده‌اند که بین اقدامات مردم در جهان آنلاین و جهان آفلاین شکاف عمیقی وجود دارد و شرکت در این شکل از مشارکت حتی ممکن است موجب افزایش انفعال در رابطه با سیاست آفلاین شود. ترس اصلی منتقدان اسلکتیویسم این است که موج‌های حاصل از مشارکت با حداقل تلاش، هزینه‌های بلندمدتی را به حوزه عمومی تحمیل کنند (Karpf, 2010). اسلکتیویسم نه تنها مشارکت در تغییر واقعی را محدود می‌کند، بلکه درگیر شدن در آن ممکن است به اقدامات آینده صدمه بزند، چون میل مردم را برای عمل ارضا می‌کند، اما واقعاً تأثیری ندارد & (Lee Hsieh, 2013: 2). نظر کنشگران کرد ایرانی در این زمینه به شرح زیر است:

«به نظر من فضای مجازی نمی‌تواند جای فضای واقعی را بگیرد. فضای مجازی نمی‌تواند تحولی آن‌چنانی در فضای واقعی به وجود بیاورد. موضوعات و نقدهای زیادی در فضای مجازی مطرح می‌شوند؛ جنگ‌های کامنتی، پست‌گذاری‌ها و مقاله‌ها. ولی در زندگی واقعی شرایط همچنان ادامه دارند. بعضی اوقات مبارزان مجازی در فضای واقعی طور دیگر عمل می‌کنند. یکی از بدی‌های فضای مجازی این است که به نقابی تبدیل شده است که افراد خود را خوب و کنشگر نشان می‌دهند. خیلی از این کنشگران مجازی به هیچ‌وجه حاضر نیستند در یک عمل و تجمع واقعی حضور داشته باشند، ولی در مورد آن مسئله صدها پست و توییت می‌گذارند. فضای مجازی به هویت دوم برای افرادی تبدیل شده است که نمی‌توانند کنشگر واقعی باشند و حاضر نیستند هزینه‌های کنشگری واقعی را بدهند. کنشگری مجازی بعد از مدتی فرد را ارضا می‌کند، زیرا می‌بیند که عده زیادی او را کنشگر می‌شناسند. در فضای واقعی افراد کمتری را می‌توان یافت که مصمم و جدی برای فعالیت باشند» (فرزانه)

«مردم ما فعالیت‌های مجازی را جایگزین فعالیت واقعی کرده‌اند، در صورتی‌که این اقدامات مجازی هیچ‌گاه جای اقدام واقعی را نمی‌گیرند. استفاده‌ای که از رسانه و به‌ویژه اینترنت و شبکه‌های اجتماعی می‌کنیم اشتباه است و فرهنگ استفاده از رسانه را نداریم» (عرفان)

بی‌سوادی کردهای ایران به زبان مادری

به‌جز کشور عراق، کردهای سایر کشورها از آموزش به زبان مادری محروم بوده‌اند، به همین دلیل عدم تسلط به زبان مادری در میان کردها افزایش یافته است. آموزش و پرورش در ایران به زبان فارسی است و تعداد اندکی از کردها را می‌توان یافت که قادر به نوشتن به زبان مادری خود باشند و همین باعث شده است که آن‌ها نتوانند از زبان مادری خود برای ارتباط با کردهای سایر کشورها استفاده کنند (Kreyenbroek & Sperl, 2005; Sheyholislami, 2011). کردهای ایران در زمان استفاده از توییت و فیس‌بوک از زبان فارسی برای نوشتن پست‌هایشان استفاده می‌کنند. یکی از عواملی که نقش زیادی در برقراری ارتباط بیشتر بین کردهای ایران و عراق دارد، استفاده از زبان مادری است. زمانی که کردهای ایران نمی‌توانند از زبان مادری‌شان استفاده کنند، امکان کمتری وجود دارد که کردهای عراق با آن‌ها وارد ارتباط مجازی شوند. یکی از کنشگران کرد در این زمینه گفت:

«در کشور ایران آموزش به زبان کردی وجود ندارد. چون آموزش پایه‌ای و از کودکی نیست، آموزشگاه‌ها و انجمن‌ها هم نتوانسته‌اند در این زمینه کار خاصی صورت دهند. زبان کردی از کلمات تخصصی خالی شده است و تولیدی ندارد. در سطح عامه هم عده معدودی از اشعار و زبان کردی لذت می‌برند و دستاورد و تولید فکری ندارد» (فروزان)

شیرکو بیکس یک شاعر برجسته کرد، اهل کشور عراق است. اشعار شیرکو به زبان کردی سورانی هستند. نکته برجسته در بکارگیری این شعر در بین کردهای ایران این است که آن‌ها شعر یک شاعر کردزبان را به‌صورت ترجمه و به زبان فارسی به کار می‌برند. عدم تسلط به زبان مادری اینجا خود را نشان می‌دهد. همان‌طور که مشاهدات نشان می‌دهند، کردهای ایران بیشتر توییت‌هایشان به زبان فارسی است. فقط عده معدودی از زبان کردی استفاده می‌کنند. استفاده از زبان فارسی در توییت به مانعی مهم بر سر راه ارتباط کردهای ایران با کردهای دیگر کشورها و به‌ویژه کردهای کشور عراق تبدیل شده است.

نتیجه‌گیری

در مقاله پیش‌رو کنشگری اجتماعی کردهای ایران در فضای مجازی مطالعه شد. رسانه‌های جایگزین در طول تاریخ رسانه‌های فعالان بوده‌اند (Downing, 2001; Atton, 2002; Rodriguez, 2001) اصلی‌ترین رسانه جایگزین عصر حاضر برای کردها اینترنت و رسانه‌های اجتماعی است. اینترنت فضای ارتباطی جایگزینی برای تولید و بازتولید هویت کردی فراهم کرده است (Sheyholislami, 2011). مزایای اینترنت از نظر کردها شامل استفاده از شبکه‌های اجتماعی برای بیان هویت قومی، استفاده از اینترنت به‌مثابه رسانه جایگزین و ارتباط درون‌قومیتی با کردهای کشورهای دیگر است. یکی از مزایای دیگر اینترنت برای کنشگران کرد ایرانی این است که آن‌ها توانسته‌اند هویت قومی خود را در این فضا بازتولید کنند. بسیاری از نموده‌های هویت کردی که تا پیش از این در حال محو شدن بودند، اکنون در فضای مجازی مطرح می‌شوند. همان‌طور که رومانو (۲۰۰۲) مطرح می‌کند استانداردسازی و تکثیر زبان کردی، پرداختن به تاریخ و فرهنگ کرد و به چالش کشیدن گفتمان‌های دولتی رسمی از جمله اقداماتی هستند که در فضای مجازی انجام می‌شوند. در این زمینه می‌توان استفاده از زبان کردی در فضای مجازی را بیان کرد. در بسیاری از صفحات فیس‌بوک و توییتر کردهای ایران، از زبان کردی سورانی برای انتشار محتوا استفاده می‌شود. تلویزیون ماهواره‌ای و اینترنت نقش نمادین

زبان کردی را در تعریف هویت کردی تقویت کرده‌اند (Sheyholislami, 2010). اینترنت برای کردهای ایران رسانه‌ای جایگزین است که به آن‌ها فرصت می‌دهد که بتوانند نظارت دولت‌ها را دور بزنند و محتوای مورد نظر خود را در فضای مجازی منتشر کنند. در مواردی که سایر مجاری فعالیت به روی کنشگران بسته هستند، آن‌ها از فضای مجازی برای انتشار اطلاعات استفاده می‌کنند. از سوی دیگر کنشگران کرد ایران از طریق ارتباط درون‌قومیتی با کنشگران کرد سایر کشورها می‌توانند کنش‌هایی را در راستای هویت کردیشان سازماندهی کنند. رسانه‌های اجتماعی نه تنها از ارتباطات بین قومیتی حمایت می‌کنند، بلکه به تقویت ارتباطات درون‌قومیتی هم کمک می‌کنند (Çınar, 2016: 69).

کنشگری در فضای مجازی با وجود همه فرصت‌هایی که برای ارتباطات جایگزین ایجاد کرده است، اما به دلیل محدودیت‌ها و مشکلاتی که دارد در رسیدن به اهدافش چندان موفق نبوده است. بعضی از این مشکلات به فناوری و مهارت‌هایی باز می‌گردد که برای استفاده از آن نیاز است و تعداد دیگری از این مشکلات، از پیشینه قومیت کرد ناشی می‌شوند. پراکنده شدن کردها در چهار کشور مختلف و جوامع دیاسپورا پیامدهای مختلفی را برای آن‌ها به همراه داشته که بر استفاده آن‌ها از فناوری تأثیر گذاشته است. به‌عنوان نمونه می‌توان عدم تسلط کردها به زبان مادری، تعدد گویش‌ها و عدم تسلط به گویش میانجی برای گویشوران مختلف را بیان کرد که باعث می‌شود هنگام استفاده از فضای مجازی ابزار لازم را برای ارتباط با کردهای سایر کشورها نداشته باشند. از دیگر عواملی که باعث می‌شود کنشگری کردهای ایران در فضای مجازی با مشکل مواجه شود، وجود اطلاعات جعلی و نادرست در اینترنت، پایین آمدن سرانه مطالعه، شکاف دیجیتالی در مناطق کردنشین، شکاف دموکراتیک در مناطق کردنشین، فیلترینگ اینترنت در ایران و گسترش فعالیت‌های اسلکتیویستی است.

منابع

- حکیمی. رؤیا (۱۳۹۲). نقش شبکه‌های اجتماعی بر هویت: مطالعه موردی روی فیس‌بوک و کاربران کرد. مجله جهانی رسانه. ۱۱
- عیاری. آذرنوش (۱۳۸۴). هویت قومی در اینترنت: بررسی عملکرد اینترنتی گروه‌های قومی آذری، بلوچ، ترکمن، عرب خوزستان و کرد. پایان‌نامه کارشناسی ارشد مردم‌شناسی. دانشگاه تهران

کاستلز. مانوئل (۱۳۹۳). شبکه‌های خشم و امید: جنبش‌های اجتماعی در عصر اینترنت. ترجمهٔ مجتبی قلی‌پور. تهران: مرکز

- Atton, C. (2002). **Alternative Media**. London: Sage
- Barth, F. (1998). **Ethnic Groups and Boundaries: The Social Organization of Culture Difference**. Waveland Press
- Bennett, W.L. (2003a). **New Media Power: The Internet and Global Activism**. In: N. Couldry, J. Curran. *Contesting Media Power*. Lanham: Rowman & Littlefield. Pp: 17-37
- (2003b). **Communicating Global Activism**. *Information, Communication & Society*. 6(2): 143-168
- Bennett, W.L., Segerberg, A. (2012). **The Logic of Connective Action: Digital Media and the Personalization of Contentious Politics**. *Information, Communication & Society*. 15(5): 739-768
- Brodock, K. (2010). **Economic and Social Factors: The Digital (Activism) Divide**. In: M. Joyce (ed). *Digital Activism Decoded: The New Mechanics of Change*. New York: International Debate Education Association. Pp: 71-84
- Cammaerts, B. (2015). **Social Media and Activism**. In: R. Mansell, P. Hwa (eds.). *The International Encyclopedia of Digital Communication and Society*. Oxford: Wiley-Blackwell. Pp: 1027-1034
- Christensen, H.S. (2011). **Political Activities on the Internet: Slacktivism or Political Participation by Other Means?** *First Monday*. 16(2): 1-10
- Çınar, N. (2016). **Understanding the Motives for Joining Ethnic Online Communities: A Study of Turks in Norway**. *Journal of Yasar University*. 11(42)
- Dahlberg-Grundberg, M. (2016). **Digital Media and the Transnationalization of Protests. Department of Sociology**. Umeå University
- Di amandaki, K. (2003). **Virtual Ethnicity and Digital Diasporas Identity Construction in Cyberspace**. *Global Media Journal*. 2(2): 26
- Di Gennaro, C., Dutton, W. (2006). **The Internet and the Public: Online and Offline Political Participation in the United Kingdom**. *Parliamentary Affairs*. 59(2): 299-313
- Downing, J. (2001). **Radical Media: Rebellious Communication and Social Movements**. Thousand Oaks: Sage Publications
- Elkins, D.J. (1997). **Globalization, Telecommunication, and Virtual Ethnic Communities**. *International Political Science Review*. 18(2): 139-152
- Gerbaudo, P. (2012). **Tweets and the Streets**. London: Pluto Press
- Gunter, M.M. (2009). **The A to Z of the Kurds**. Lanham
- Harlow, S. (2012). **Social Change and Social Media: Latin American Activists' Use of Digital Tools in the Face of the Digital Divide**. Presented at the The 2012 Congress of the Latin American Studies Association. San Francisco. California.
- Harp, D., Bachmann, I., Guo, L. (2012). **The Whole Online World Is Watching: Profiling Social Networking Sites and Activists in China, Latin America, and the United States**. *International Journal of Communication*. 6(24)
- Jacob, K. (2013). **Facebook is my Second Home: The Kurdish Diaspora's Use of Facebook in Shaping a Nation**. (Master's Thesis in Digital Culture). University of Bergen. Department of Linguistic, Literary and Aesthetic Studies
- Johnson, J.L., Callahan, C. (2013). **Minority Cultures and Social Media: Magnifying Garifuna**. *Journal of Intercultural Communication Research*. 42(4): 319-339

- Joyce. M. (2010a). **Digital Activism Decoded: The New Mechanics of Change**. New York: International Debate Education Association
- (2010b). **How to Think About Digital Activism**. In: M. Joyce (eds). *Digital Activism Decoded: The New Mechanics of Change*. New York: International Debate Education Association. Pp: 1-14
- Kahen. R., Kellner. D. (2004). **New Media and Internet Activism: From the 'Battle of Seattle' to Blogging**. *New Media and Society*. 6(1): 87-95
- Karpf. D. (2010). **Online Political Mobilization from the Advocacy Group's Perspective: Looking beyond Clicktivism**. *Policy & Internet*. 2(4): 7-41
- Koochi-Kamali. F. (2003). **The Political Development of the Kurds in Iran: Pastoral Nationalism**. Springer
- Kreyenbroek. G.P., Sperl. S. (2005). **The Kurds: A Contemporary Overview**. London and New York: Routledge
- Kristofferson. K., White. K., Peloza. J. (2014). **The Nature of Slacktivism: How the Social Observability of an Initial Act of Token Support Affects Subsequent Prosocial Action**. *Journal of Consumer Research*. 40(6): 1149-1166
- Lee. Y.H., Hsieh. G. (2013). **Does Slacktivism Hurt Activism? The Effects of Moral Balancing and Consistency in Online Activism**. In *Proceedings of the SIGCHI Conference on Human Factors in Computing Systems*. Pp: 811-820
- Lim. M. (2012). **Clicks, Cabs and Coffee Houses: Social Media and Oppositional Movements in Egypt 2004-2011**. *Journal of Communication*. 62(2): 231- 248
- Lotan. G., Graeff. E., Ananny. M., Gaffney. D., Pearce. I., boyd. d. (2011). **The Revolutions Were Tweeted: Information Flows during the 2011 Tunisian and Egyptian Revolutions**. *International Journal of Communication*. 5: 1375- 1405
- Morozov. E. (2009a). **From Slacktivism to Activism**. *Foreign Policy*. 5
- (2009b). **The Brave New World of Slacktivism**. *Foreign Policy*. 19
- Mutsvairo. B. (2016). **Dovetailing Desires for Democracy with New ICTs' Potentiality as Platform for Activism**. In: B. Mutsvairo (ed). *Digital Activism in the Social Media Era*. London: Palgrave Macmillan. Pp: 3-23
- Norris. P. (2001). **Digital Divide: Civic Engagement, Information Poverty, and the Internet Worldwide**. Cambridge University Press
- Poell. T., van Dijck. J. (2015). **Social Media and Activist Communication**. In: C. Atton (ed). *The Routledge Companion to Alternative and Community Media*. London: Routledge. Pp: 527-537
- Poster. M. (2001). **What's the Matter with the Internet?** Minneapolis: University of Minnesota Press
- Ratcliffe. P. (2005). **Conceptualizing Race, Ethnicity and Nation: Towards a Comparative Perspective**. In: P. Ratcliffe (ed). *Race, Ethnicity and Nation: International Perspectives on Social Conflict*. London: UCL Press. Pp: 2-21
- (2010). **Ethnic Group**. *Sociopedia*. Isa. 1-10.
- Rice. E., Haynes. E., Royce. P., Thompson. S. (2016). **Social Media and Digital Technology Use among Indigenous Young People in Australia: A Literature Review**. *International Journal for Equity in Health*. 15
- Rigoni. I. (2003). **Ethnic Media, an Alternative Form of Citizenship**. In: *New Media, Technology and Everyday Life in Europe*, EMTEL Conference. London School of Economics. London

- Rodriguez. C. (2001). **From Alternative Media to “Citizens” Media**. In: *Fissures in the Mediascape*. Cresskill, NJ: Hampton Press. Pp: 1-23
- Romano. D. (2002). **Modern Communications Technology in Ethnic Nationalist Hands: The Case of the Kurds**. *Canadian Journal of Political Science*. 35(1): 127-149
- Rotman. D., Vieweg. S., Yardi. S., Chi, E., Preece. J., Shneiderman. B., Pirolli. P., Glaisyer. T. (2011). **From Slacktivism to Activism: Participatory Culture in the Age of Social Media**. Ext. Abstracts CHI 2011. ACM Press
- Sandoval-Almazan. R., Gil-Garcia. J.R. (2014). **Towards Cyberactivism 2.0 Understanding the Use of Social Media and Other Information Technologies for Political Activism and Social Movements**. *Government Information Quarterly*. 31(3): 365–378
- Sheyholislami. J. (2010). **Identity, language, and New Media: The Kurdish Case**. *Language Policy*. 9(4): 289-312
- (2011). **Kurdish Identity, Discourse, and New Media**. Springer
- Skoric. M.M. (2012). **What Is Slack about Slacktivism**. *Methodological and Conceptual Issues in Cyber Activism Research*. 77: 77-92
- Tarrow. S. (2005). **The New Transnational Activism**. Cambridge: Cambridge University Press
- Taysi. T., Yildiz. K. (2007). **The Kurds in Iran: The Past, Present and Future**. London: Pluto Press
- Thorson. K., Driscoll. K., Ekdale. B., Ederly. S., Thompson. L.G., Schrock. A., Wells. C. (2013). **YouTube, Twitter and the Occupy Movement: Connecting Content and Circulation Practices**. *Information, Communication & Society*. 16(3): 421-451
- Torelli, S.M. (2017). **Kurdistan. An Invisible Nation**. Edizioni Epoke
- Van Laer. J., Van Aelst. P. (2010). **Internet and Social Movement Action Repertoires**. *Information, Communication & Society*. 13(8): 1146-1171
- Wan. E., Vanderwerf. M. (2009). **A Review of the Literature on Ethnicity, National Identity and Related Missiological Studies**. *Global Missiology English*. 3(6): 1 – 58
- White. M. (2010). **Clicktivism is Ruining Leftist Activism**. *The Guardian*. 12